

Tatiana Tereshchenko

THE CENTRAL UKRAINE VILLAGE (YEARS 1945–1950) DEMOGRAPHIC SITUATION

The article is devoted to the Central Ukraine demographic characteristics of the rural population during the period of re-establishment of the economy 1945-1950.

Key words: the consequences of war and Fascist occupation, the administrative-command system, famine, the village natives, the reconstruction period.

УДК 94(478)

Іван Зуляк

**УЧАСТЬ ОРГАНІВ НКВС (МВС) У ПРОВЕДЕННІ КОЛЕКТИВІЗАЦІЇ
В УРСР У 1946 Р.**

У статті проаналізовано участь органів НКВС (МВС) у проведенні колективізації в УРСР у 1946 р. Визначено їх вплив на процеси, пов'язані з радянізацією, пошуком ідеологічних противників, "ворогів народу". Доведено, що такі факти не були окремим явищем, а носили системний характер і стосувалися практично усіх областей УРСР.

Ключові слова: УРСР, НКВС, МВС, колективізація, радянська репресивна система.

Актуальність проблематики ґрунтується на тому, що участь органів НКВС (МВС) в колективізації виступала важливим чинником і показником прискореної радянізації в цілому і колективізації зокрема. Досліджувана проблема має цінне наукове значення, оскільки дає змогу розкрити одну з найважливіших сфер діяльності радянської влади – участь органів НКВС (МВС) у проведенні колективізації в УРСР у 1946 р.

Наукова новизна полягає у тому, що у публікації на основі об'єктивного і комплексного підходу, а також детального аналізу архівних матеріалів проаналізовано участь органів НКВС (МВС) у проведенні колективізації в УРСР у 1946 р. та їх вплив на процеси, безпосередньо пов'язані з радянізацією, колективізацією і боротьбою з ідеологічними противниками.

Доведено, що основна увага радянських органів держбезпеки скеровувалася не на з'ясування об'єктивних причин невиконання планів хлібопоставок, колективізації, пов'язаних з розкраданням колективного майна, безвідповідальністю, безгосподарністю, халатністю і некомпетентністю посадових осіб, відсутністю кваліфікованих кадрів, зайнятих у сільськогосподарському виробництві, а як наслідок підривної діяльності ворожих радянській владі елементів.

Констатуємо, що органи НКВС (МВС) у 1946 р. здійснювали тотальний контроль за громадянами з метою посилення диктату і нагнітання страху, прикриваючись соціалістичними ідеями колективізму, загальної рівності й справедливості, боротьбою з "ворогами народу".

Щодо термінології, то НКВС (Народний комісаріат внутрішніх справ) утворений 7 листопада 1917 р., а 19 березня 1946 р. перейменований у МВС (Міністерство внутрішніх справ).

Об'єктом дослідження є соціально-економічні, суспільно-політичні та ідеологічні процеси, що відбувалися в УРСР у 1946 р., скеровані на впровадження колективних методів господарювання у сільському господарстві.

Предмет дослідження – діяльність органів НКВС (МВС) в УРСР у досліджуваний період як важливий чинник прискореної колективізації, тотального контролю за громадянами з метою посилення диктату і нагнітання страху.

Основна мета публікації полягає у тому, щоб на основі об'єктивного, комплексного аналізу дослідити участь органів НКВС (МВС) у проведенні колективізації в УРСР у 1946 р.

Завдання дослідження ґрунтуються на аналізі основних методів, засобів і власне механізму участі органів НКВС (МВС) в проведенні колективізації в УРСР у досліджуваний період.

Основа джерельної бази статті складають архівні матеріали Галузевого державного архіву Служби Безпеки України. Деякі з них публікуються вперше.

Певні аспекти досліджуваної проблеми проаналізовано науковцями. Зокрема, негативний вплив сталінського тоталітарного режиму розкрито у монографічному дослідженні О. Рубльова і Ю. Черченка [1]. Важливим у розширенні документальної бази репресивно-каральної системи служить дослідження І. Біласа [2]. У праці Б. Яроша з позицій історико-політологічного підходу проаналізовано становище, вплив і наслідки тоталітарного режиму на західноукраїнських землях у

30–50-ті рр. XX ст. [3] Вплив тоталітарної системи на розвиток українського села досліджував О. Малярчук [4].

Незважаючи на те, що окремі аспекти досліджуваної проблеми вже аналізувалися науковцями, варто зауважити, що на сьогодні задекларована проблематика ще не стала предметом окремого наукового дослідження. Власне у цьому й полягає наукова новизна публікації.

Зрозуміло, що обмежений обсяг цієї статті не вичерпує усіх питань задекларованої проблематики. Однак її автор вважав за необхідне зосередити основну увагу саме на дослідженні механізму участі органів НКВС (МВС) у проведенні колективізації, розвіяти створений радянською пропагандою міф про їх "законні" дії, "об'єктивність" і "неупередженість" у реформуванні сільського господарства тощо.

У доповідній записці про причини невиконання плану хлібозаготівель і результатах проведення агентурно-оперативних заходів органами НКВС УРСР від 10 лютого 1946 р. повідомлялося про те, що у східних областях його виконана на 80,9 %, у західних на 98 %. Зокрема, найбільшими були показники у Львівській області – 102,8 %, найнижчими у Дніпропетровській області – 72,5 % від плану [5, арк. 14–15]. Окрім того, у доповідній записці повідомлялося про те, що невиконання плану хлібозаготівель колгоспами і радгоспами УРСР призвело до зоборгованості у 67,354 млн пудів зерна [5, т. 008, арк. 15].

Загалом хлібозаготівлі в усіх областях припинено в кінці грудня 1945 р. Основними причинами були: відсутність достатньої кількості тяглових коней, причіпного сільськогосподарського інвентаря і робочої сили у колгоспах і радгоспах, зміщення термінів посіву озимих і ярових культур, що викликало втрату майбутнього врожаю, незадовільний догляд за посівами, низький рівень організації праці, збір врожаю вручну і застарілими методами, саботаж і голів колгоспів і радгоспів, активізація діяльності антирадянських елементів, скерована на невиконання плану хлібозаготівель [5, арк. 15–16].

Підйом пару в 1944 р. відбувався з порушенням термінів, визначених урядом. Станом на 15 червня поточного року підйом пару виконано лише на 42,9 %. Незважаючи на те, що підйом пару тривав до 1 серпня 1944 р. із 3680 млн га піднято 3491,3 млн га або 94,9 % від плану. Окрім того, було зірвано підйом зябу. Так, із 6200 млн га піднято 2940,5 млн га або 46,8 % [5, арк. 16].

Посів озимих виконано в обсязі 5858,5 млн га (93,2 %). Внаслідок чого посів озимих тривав до перших заморозків, що призвело до їх вимерзання на площі 347,8 тис. га (6 %). Невиконання планів посіву озимих стало основною причиною напруженої ситуації у проведенні весняно-польових робіт 1945 р. [5, арк. 16].

Складні погодно-метеорологічні умови призвели до того, що у південних областях УРСР частково виникає засуха і знищення ярових культур 204,3 тис. га. Наприклад, у колгоспах Одеської області загинуло 45,9 тис. га, Миколаївській – 30 тис. га, Херсонській – 23 тис. га.

Окрім того, збір врожаю 1945 р. відбувався в основному ручними знаряддями праці, що й призвело до затягування цього процесу і значних його втрат. З 11942,9 млн га посівів зернових комбайнами зібрано лише 869,5 тис. га або 7,2 % [5, арк. 17]. Внаслідок чого станом на 1 березня 1946 р. залишилися необмолоченими зернові культури на площі 15 тис. га. Зрозуміло, що складність ситуації у сільськогосподарському комплексі вирішувалася не за рахунок збільшення техніки, підготовки і залучення фахівців, а тиском органів МВС. Ці об'єктивні факти практично до уваги не бралися, а основна увага зверталася на несвоєчасне виконання планів уряду щодо посівної кампанії, що й пояснювалося низьким рівнем організації виробництва, відсутністю трудової дисципліни у колгоспах і радгоспах, ігноруванням колгоспниками своїх функціональних обов'язків тощо [5, арк. 17].

МВС повідомляло про те, що зважаючи на бездіяльність правлінь колгоспів, у деяких районах УРСР мали місце випадки масового порушення трудової дисципліни колгоспниками. Так, у Чугуївському, Липецькому і Золочівському районах Харківської області під час польових робіт зі збору врожаю вихід колгоспників складав 19 – 24 % від загальної кількості працюючих. У колгоспах Миколаївського району Одеської області із 1600 косарів під час косовиці виходили на роботу лише 200–300 осіб. у колгоспах ім. Ворошилова Білозерського району Херсонської області, "Червоний господар" Чернігівської області під час жнив не виходило на роботу більше 20 % колгоспників [5, арк. 17].

Внаслідок перевірок органами НКВС було встановлено, що до правлінь колгоспів і радгоспів входили активні антирадянські елементи. Згідно з даними управління НКВС у Запорізькій області, виявлено і знято з керівних посад у правліннях колгоспів і радгоспів більше 8 тис. осіб, в Одеській області – 800 осіб, Харківській – до 700 осіб [5, арк. 18].

Внаслідок проведених слідств, органи НКВС встановили, що отримавши керівні посади у колгоспах і радгоспах, антирадянські елементи саботували виконання плану хлібозаготівель.

Зокрема, управління НКВС у Херсонській області розкрило діяльність і ліквідувало у колгоспі "Партизан" Чаплинського району організовану групу активних антирадянських елементів. До складу арештованих входили голова колгоспу Рогальський, завгосп Михалевський, колишній староста районної управи, касир Балаховський, білогвардійський офіцер, бригадир Городецький, дезертир з Червоної армії та інші. Загалом до складу групи входило 9 осіб [5, арк. 18].

Слідство встановило, що названі особи, займаючи керівні посади у колгоспі, проводило організований саботаж під час жнив і проведення хлібозаготівель, сприяли систематичному порушенню трудової дисципліни колгоспниками, що й призвело до занепаду колгоспу. У жовтні 1945 р. в колгоспі ім. Шевченка Дергачівського району Харківської області за ініціативи ревізійної комісії колгоспу Толубеєва і бригадира Луценка було зірвано відправку хліба на заготівельний пункт. Під час завантаження автомобіля, Луценко кричав: "Помру, але не дам вивозити хліб". Толубеєв, вирвавши ключі у завідувача складом, зачинив склад. Втручаючись у процес хлібозаготівлі, Толубеєв і Луценко викрикували антирадянські гасла на адресу радянського уряду і більшовицької партії. Дії зазначених осіб призвели до їх арешту органами НКВС [5, арк. 18].

Голова колгоспу "Комунар" Андріївського району Сталінської області Підгорна саботувала здачу хліба державі, приховала 400 ц зерна. Коли з райцентру прибув вантажівка для вивезення хліба на заготівельний пункт, вона заявила: "Я із колгоспу вивозити хліб не дам" [5, арк. 19]. Слідство встановило, що голова мала доволі тісні зв'язки з антирадянськими елементами і у одному з сіл району на колгоспні кошти збудувала власний будинок. Органи НКВС арештували голову і притягнули її до кримінальної відповідальності. Голова колгоспу "Червоний жовтень" Лисогірського району Миколаївської області Яковенко спільно з членами правління і вагарем намагалися приховати від здачі державі 210 ц зерна. За що їх притягнуто також до кримінальної відповідальності. Так, у дев'яти колгоспах Кременчуцького, Миргородського і Кобелякського районів Полтавської області під час перевірки органами НКВС виявлено 950 ц зерна, прихованого від здачі. Голова колгоспу ім. Калініна села Берестового Сталінської області Горбуля злочинним шляхом приховав від хлібозаготівлі 150 ц зерна, керівник колгоспу ім. Котовського Андріївського району вказаної області привласнив 600 ц [5, арк. 19].

Такі факти не були окремим явищем, а носили системний характер і стосувалися практично усіх областей УРСР. Реагуючи на факти зловживань головами колгоспів і членами правління, органи НКВС характеризували ситуацію не як звичайну крадіжку, розкрадання колективного майна, а намагалися "шукати ворогів народу". Під час проведених слідчих дій виявлялося, що керівництво колгоспів мало тісні зв'язки або ж з антирадянськими елементами або співпрацювало у свій час з німецькою окупаційною владою. На нашу думку, назрілі проблеми не варто трактувати як наслідок підривної діяльності ворожих радянській владі елементів, а як безвідповідальність, безгосподарність, халатність і некомпетентність посадових осіб, відсутність кваліфікованих кадрів, зайнятих у сільськогосподарському виробництві тощо.

Як свідчить аналіз звітів слідчих органів НКВС, доволі часто колгоспники вдавалися до самовільного захоплення колективного майна, вимагали роздачі земельних угідь, зібраного врожаю тощо. Звичайно, що реакція силових структур була прогнозованою. Такі дії колгоспників кваліфікувалися ними як диверсії і терористичні акти, що підривали державні плани виконання хлібопоставок. Зокрема, 29 липня 1946 р. у колгоспі "Перемога" Кельменецького району Чернівецької області група колгоспниць у складі 50 осіб вимагала у голови колгоспу роздати усупільнених коней, сільськогосподарський інвентар і зерно. Владу стривожив той факт, що серед незадоволених колгоспниць був інвалід Великої Вітчизняної війни, одноосібник Бугайчук, який підбурював жінок до поділу колгоспного майна, побиття голови правління [5, арк. 20].

Слідство встановило, що організаторами виступу незадоволення колгоспниць були заможні місцеві селяни Гричанюк, Мокрогуз та інші, які намагалися своїми деструктивними діями "розвалити колгосп". Виступ селянок призвів до арештів шести місцевих жителів, організаторів виступу [5, арк. 20]. На нашу думку, жодних терористичних дій у поступках колгоспниць не було. У цьому явищі прослідковується незадоволення селянства колгоспною системою, відсутність у них зацікавленості в результатах своєї важкої праці.

11 липня 1945 р. на хуторі Могилки Черниче-Слобідської сільської ради Сміловського району Сумської області пожежею було знищено колгоспну ферму і 13 голів худоби. Органи НКВС встановили, що зумисний підпал здійснили рядові колгоспники – незаможник Григорій Шелест і комсомолец, син куркуля Олексій Прядко. Основною причиною підпалу був арешт НКВС батька Г. Шелеста [ф. 16, оп. 1, спр. 4, т. 008, арк. 20].

У серпні 1945 р. в одному з сіл Тельманівського району Сталінської області пожежею знищено скирту необмолоченого хліба і комбайн. В результаті слідства органи НКВС виявили винуватця підпалу – сина колишнього куркуля Михайла Шаповалова. Слідство довело, що основою причиною

дій підозрюваного було те, що він у свій час проживав на окупованій німецькою владою території [5, арк. 21].

27 вересня 1945 р. в колгоспі ім. Молотова Великописарівського району Сумської області пожежею знищено 8 га необмолоченого хліба і молотарку. Внаслідок слідчих дій встановлено, що підпал здійснив голова колгоспу Василь Галушко. Органи НКВС встановили, що під час німецької окупації він проживав на окупованій території і співпрацював з фашистами. Своїми діями намагався зірвати виконання планів хлібозаготівель [5, арк. 21].

НКВС констатувало, що упродовж збору врожаю 1946 р. у районах східних областей УРСР здійснено 27 терористичних актів проти радянських партійних працівників і сільських активістів. Натомість у західних областях націоналістичне підпілля і загони УПА основним завданням у боротьбі з радянською владою вважали зрив поставок хліба державі шляхом проведення диверсійної діяльності.

З метою забезпечення хлібопоставок і знищення оунівського підпілля органи НКВС в період жнивної кампанії арештували у сільських місцевостях 1874 особи, з них колишніх прихильників німецької влади, які займали керівні і відповідальні посади у колгоспах, МТС – 518, працівників МТС, членів правління колгоспів, колгоспників – 310, куркулів – 104, агентів іноземних розвідок – 71, організаторів і агітаторів невиконання планів хлібопоставок – 305 [5, арк. 22].

Органи НКВС у квітні 1946 р. фіксували масове прибуття жителів Брянської, Орловської, Калузької і Вінницької та інших областей СРСР до Тернопільської області з метою придбання продуктів харчування. Окрім того, зверталася увага на те, що прибулі проводили активну антирадянську пропаганду, поширювали провокаційні слухи, дискредитували колгоспний лад.

Непоодинокими були випадки, коли новоприбулі зі східних областей УРСР, мали при собі документи, у яких посвідчувалося, що вони мали по 300 – 400 трудоднів на які нічого не змогли отримати у себе, тому їм дозволили в'їзд на західних областей для отримання харчів [6, арк. 172].

Ці факти використовувалися націоналістичним підпіллям для проведення масової антирадянської агітації проти колгоспної системи, про що свідчать архівні матеріали проведених спецоперацій органами НКВС. Так, у лютому 1946 р. під час якої у вбитого кур'єра ОУН вилучили документ крайової структури до референта Підгаєцького районного проводу такого змісту: "...Комедія виборів вже пройшла. Нашу пропагандистську роботу слід перевести на інші рельси: підготувати і ознайомити нові кадри, що походять із СУЗ (східних українських земель – автор). Пропагандистську роботу серед мас, цілком зрозуміло, проводити і надалі, однак варто мати на увазі основне в роботі – це Схід і його жителі" (перекладено з російської автором) [6, арк. 173].

У селі Іванків Скала-Подільського району Тернопільської органами НКВС вилучено звіт керівника окружного проводу ОУН у Кам'янець-Подільській області, у якому зокрема наголошувалося на тому, що "...Всю отриману літературу поширили у районах. Поширили її рейдові групи через працюючих у Галичині жителів, що походять з Кам'янець-Подільської області, через людей, що прибули за хлібом, через спеціально відправлених дівчат – кур'єрів ОУН..." (перекладено з російської автором) [6, арк. 173].

Орган НКВС вважали, що вказані факти негативно відображалися на заходах з організації колгоспного ладу в Тернопільській області, тому намагалися контролювати ситуацію, використовуючи свою агентуру. Згідно з її донесеннями, жителі Розгадова Зборівського району Була і Коваль під час спілкування з односельчанином заявляли, що "... Колгоспи нам не потрібні. Хто вступить до колгоспу, той помре з голоду" (перекладено з російської автором) [6, арк. 173]. Натомість житель Озерної Зборівського району Неркий, спілкуючись в колі сусідів заявляв, що "... В Росії раніше було життя краще, але тепер там колгоспи, значить і у нас будуть колгоспи. Я сам розмовляв з колгоспниками, які прибули зі східних областей за хлібом і вони розповідали яке у них там життя" (перекладено з російської автором) [6, арк. 174].

Інший житель цього населеного пункту Шадловський вважав, що "... Нам зараз живеться погано. Коли будуть колгоспи прийдеться працювати на чужих людей, а самі житимемо ще гірше. Краще в колгосп не вступати" (перекладено з російської автором) [6, арк. 174]. Аналогічні висловлювання фіксувалися агентурою і у інших районах Тернопільської області.

Антиколгоспні настрої поширювалися і у інших областях УРСР, зокрема у Закарпатській області. Архівні матеріали свідчать про неоднозначність поглядів на організацію колгоспного ладу навіть серед членів партії. Так, у березні 1946 р. у с. Копашне Хустського округу Закарпатської області виникла ініціативна група з організації колгоспу в складі голови сільського народного комітету, секретаря первинної організації Комуністичної партії Західної України (далі – КПЗУ) Довганича, учасниці республіканської наради передовиків сільського господарства Марії Попадинець.

17 березня поточного року це питання обговорювалося на засіданні сільської організації КПЗУ, на якій більшість сільських комуністів висловились за організацію колгоспу. Однак окремі члени

КПЗУ виступали проти колективної форми господарювання, у зв'язку з чим розпочали антиколгоспну агітацію [6, арк. 175]. Зокрема, член КПЗУ Гангур на засіданні заявляв, що "...Колгоспу організувати не варто, оскільки комуністи звинувачуватимуть нас у знуцанні над народом" (перекладено з російської автором) [6, арк. 176]. Його виступ підтримали інші члени КПЗУ, в тому числі Хланта, який вважав, що "... Я комуніст з великим партійним стажем, але до колгоспу ніколи не вступлю. Вступаючи у члени партії, я довго боровся за свободу, але не за, що організувати колгосп" (перекладено з російської автором) [6, арк. 176]. Кандидат у члени КПЗУ Бринзей наголошував на тому, що "... До колгоспу не вступати до того часу, доки не вступлять усі жителі. Якщо у колгоспі будуть одну комуністи, тоді там нікому буде працювати" (перекладено з російської автором) [6, арк. 176].

Вказані особи не обмежувалися виступом на партійних зборах, а продовжували вести антирадянську агітацію серед місцевого населення. Так, 20 березня 1946 р., зібравши групу з 20 селян, Гангур розповідав про партійні збори, висловлювався проти вступу селян до колгоспу "... Знаєте, добрі люди, воли і все господарство є моєю власністю і я до колгоспу ніколи не вступлю" (перекладено з російської автором) [6, арк. 176]. Хланта підтримував свого однопартійця, поділяв його думки "... Я також до колгоспу не піду і хочу працювати лише в своєму господарстві. Не для того ми вступали до комуністичної партії, щоб жити у неволі" (перекладено з російської автором) [6, арк. 176].

У секретному звіті військової цензури МДБ за вересень 1946 р. на основі аналізу листування червоноармійців та їх родин з 25 областей УРСР зазначалося, що у 1079 листах повідомлялося про складні умови колгоспного ладу і нужденне життя колгоспників [7, арк. 224]. Зокрема, у листі П. М. Сахна, жителя с. Синява Ракитянського району Київської області до П. І. Сахна від 29 серпня 1946 р. повідомлялося про те, що "... У нас в колгоспі безпорядки. Врожай майже не зібрано, колгоспники працювати не хочуть, тому що ні грама хліба не отримали, а на їхніх очах хліб розкрадають члени правління" (перекладено з російської автором) [7, арк. 226 зв.]. Листа вилучили і скерували до Ракитянського райвідділу міліції.

В іншому листі І. С. Грищенко, жителя с. Карповичі Семенівського району Чернігівської області до свого сина, червоноармійця А. І. Грищенко зазначалося, що "... В нашому колгоспі справи дуже погані. Керівники колгоспу Нехаїв, ревком Чернишов тільки й роблять, що крадуть, а народ мовчить. Тяглова сила недіюча, інвентар знищено, зброя порвана. Весною сотки обробляли на собі. Таке становище нашого колгоспу" (перекладено з російської автором) [7, арк. 226 зв.]. Цього листа органи військової цензури скерували у місцевий райвідділ міліції. Єнікова Є. із Новопокровки Суворовського району Ізмаїльської області писала про те, що вона "... краще з голоду помре, але до колгоспу не піде..." (переклад з російської автором) [8, арк. 227].

Антиколгоспні виступи і незадоволення діями радянської влади свідчили про негативне відношення до них українського селянства, недовіру до колективної системи господарювання. Власне недовіра не лише до колгоспної системи, але й до радянської системи в принципі відштовхувала селян від неї. Бійці внутрішніх військ неодноразово чинили грабунки і побиття колгоспників. Так, 3 квітня 1946 р. Жовківським райвідділом МВС у селі Самошино Львівської області проводилася спецоперація з ліквідації члена оунівського підпілля Андрія Генджала. З цією метою начальник райвідділу Сиркін відправив підрозділ внутрішніх військ під командуванням молодшого лейтенанта Захаряна [9, арк. 126].

В ході проведення операції сержант Бондаренко і червоноармієць Хвостов та інші військові увірвалися до помешкання бригадира колгоспу Миколи Генджала, побили його, конфіскували три пари черевиків, військовий квиток, 305 карбованців (крб.), хліб та інші продукти. У заступника голови колгоспу Василя Генджала побили дружину, забрали 12 кг сала, 2 тис. крб. У працівника МТС Івана Дзюби побили дружину, безпричинно відкрили стрілянину. В Катерини Кунтій, чоловік якої працював міліціонером у Львові, провели обшук і відкрили стрілянину в помешканні [9, арк. 127].

Згідно з агентурними даними, що надходили з Рави-Руської Львівської області, повідомлялося про те, що селяни с. Гайчі систематично зазнають пограбувань з боку осіб, які конфісковують взуття, продукти харчування, одяг нібито для загонів УПА. Внаслідок проведеної операції з'ясувалося, що грабунки здійснювали бійці винищувального батальйону с. Вулька-Мазовецька Рава-Руського району Львівської області Степан Хрущ та демобілізований старший сержант Червоної армії, нагороджений п'ятьма медалями, інформатор райвідділу міліції Степан Коростиль (агент "Гнат") [9, арк. 142–143].

21 серпня 1946 р. у с. Братковичі Городоцького району Львівської області виникло протистояння між селянами-одноосібниками і майбутніми колгоспниками у зв'язку з передачею земель перших до колгоспу. Селяни, в основному жінки і діти, у кількості 200 осіб зібралися на полі у той час, коли відбувалася оранка, вони з криками і погрозами накинулися на трактористів.

Завдяки втручанню працівників райвідділу міліції конфлікт було вичерпано, а міліція розпочала слідчі дії у зв'язку з інцидентом. На їх думку, ситуацію спровокували заможні селяни, а основною причиною була недостатня профілактична робота з боку місцевих органів влади [7, арк. 6–7].

Отже, у статті проаналізовано участь органів НКВС (МВС) у проведенні колективізації в УРСР у 1946 р. Вказані структури здійснювали тотальний контроль за громадянами з метою посилення диктату і нагнітання страху, прикриваючись соціалістичними ідеями колективізму, загальної рівності й справедливості, боротьбою з "ворогами народу". На основі аналізу архівних матеріалів доведено, що вказані структури не лише порушували законність, але й були важливим чинником утвердження радянської влади на селі, показником прискореної колективізації, боротьби з ідеологічними противниками радянської влади.

Список використаних джерел

1. Рубльов О. С. Сталінщина й доля західноукраїнської інтелігенції (20–60-ті роки ХХ ст.) / О. С. Рубльов, Ю. А. Черченко. – К.: Наукова думка, 1994. – 350 с.
2. Білас І. Г. Репресивно-каральна система в Україні. 1917–1953: Суспільно-політичний та історико-правовий аналіз. Документи і матеріали. У 2 кн. / І. Г. Білас. – К.: Либідь-Військо України, 1994. – Кн. 2. – 688 с.
3. Ярош Б. О. Тоталітарний режим на західноукраїнських землях. 30–50-ті роки ХХ ст. (історико-політологічний аспект) / Б. О. Ярош. – Луцьк: Надстир'я, 1995. – 176 с.
4. Малярчук О. М. Тоталітаризм проти західноукраїнського села / О. М. Малярчук. – Івано-Франківськ: Місто НВ, 2008. – 228 с.
5. Галузевий державний архів СБУ (далі – ГДА СБУ), ф. 16, оп. 1, спр. 4, т. 8, 314 арк.
6. ГДА СБУ, ф. 16, оп. 1, спр. 4, т. 10, 309 арк.
7. ГДА СБУ, ф. 16, оп. 1, спр. 4, т. 18, 381 арк.
8. ГДА СБУ, ф. 16, оп. 1, спр. 4, т. 19, 370 арк.
9. ГДА СБУ, ф. 16, оп. 1, спр. 4, т. 11, 331 арк.

Иван Зуляк

УЧАСТИЕ ОРГАНОВ НКВД (МВД) В ПРОВЕДЕНИИ КОЛЛЕКТИВИЗАЦИИ СЕЛЬСКОГО ХОЗЯЙСТВА В УССР В 1946 Г.

В статье проанализированы участие органов МВД в проведении коллективизации в УССР в 1946 г. Определены их влияние на процессы, связанные с советизацией, поиском идеологических противников, "врагов народа". Доказано, что такие факты не были отдельным явлением, а носили системный характер и касались практически всех областей УССР.

Ключевые слова: УССР, НКВД, МВД, коллективизация, советская репрессивная система.

Ivan Zulyak

PARTICIPATION OF THE NKVD (MVD) PROVIDING COLLECTIVIZATION IN THE USSR IN 1946

The article analyzes the participation of the NKVD (MVD) in the conduct of collectivization in the USSR in 1946 determined their influence on the processes associated with sovietization, finding ideological opponents, "enemies". It is proved that such facts were not a separate phenomenon, as were systemic in nature and related to virtually all regions of the USSR.

Key words: USSR, the NKVD, MVD, collectivization, the soviet repressive system.

УДК 94(477) 05+322 (477.84)

Иван Шустак

ПОЛІТИКА РАДЯНСЬКОЇ ВЛАДИ У РЕЛІГІЙНІЙ СФЕРІ У 50–60 РР. ХХ СТ. (ЗА МАТЕРІАЛАМИ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ)

У статті охарактеризовано основні аспекти релігійного життя та проаналізовано вплив політики радянської влади на релігійне становище у Тернопільській області у 50–60 рр. ХХ століття.

Ключові слова: Тернопільська область, радянська влада, релігійне життя, церква, релігія.

Актуальність досліджуваної проблеми полягає в тому, що традиційно релігія займає провідне місце у духовній культурі українського народу. Церква завжди була невід'ємним атрибутом українського села, яке в основному упродовж століть формувало національні релігійні традиції.

Із встановленням радянської влади на території України розпочалось форсоване подолання багатолітніх релігійних традицій українців, оскільки вони суперечили комуністичній ідеології. Особливо гостро ці процеси реалізовувалися на території Західної України, зокрема, щодо